Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=1
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

Georg 1203

Landesbücherei * Dessau *

Georgs-B.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=2
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

3

COMMENTARII IN ALIQVOT POLITICOS LIBROS ARISTOTELIS.

PHILIP. MELANCH.

M D. XXX.

VVITEBERGAE.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=3
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

CLARISSIMO VIRO EQVESTRIS ORDINIS VLRICO SILLINGO COMPATRI SVO Philippus Melanch. S.D.

QVEMADMODVM Antea in aliquot Ethicis libris Ariſtotelis inſignes locos interpretati ſumus, & oſtendimus, quomodo Philoſophiam de moribus approbet Euangelium, & quomodo eam ad communem uitam transferre poſſimus, ita præcipuos locos in Politicis libris illuſtrare cepimus. Sed quia nonnulli fortaſſe reprehendent meum conſilium, ꝙ per hanc occaſionem uideatur obtrudi iuuenibus autor mutilatus, quem præſtaret integrum legere, hi mihi inicio placandi ſunt. Tu mihi certiſsimus es teſtis, principio iuſtam me interpretacionem tocius textus Ariſtotelici inſtituiſſe. Suſcepi enim hunc laborem te autore, cum uiderem te mirabiliter incenſum eſſe ſtudio ueræ ac germanæ Philoſophiæ cognoſcendæ. Incepi itaq; Græce prælegere, quia melius intelligi poteſt Ariſtoteles ab his qui mediocriter inſtituti ſunt, græce loquens, quam latine. Etenim non modo perſpicuitas deeſt latinæ interpretacioni, ſed

meo iudicio propemodum tota res eſt alia. Nouum enim oracionis genus in latina lingua decipit lectorem, ut uidere nequeat Ariſtotelem de rebus notis, & poſitis in quotidiana uitæ conſuetudine loqui, ad quam niſi conferantur iſtæ diſputaciones, intelligi neutiquam poſſunt. Nam iſti procul errant, qui ſomniant eas, tanquam de alio quodam mundo ſcriptas eſſe. Sed quia deerant auditoribus græci codices, & in tanta deſidia iuuentutis nemo ſcriberet, mutanda mihi fuit inſtituta interpretandi racio.

Deinde cum & latini libri nulli niſi mendoſiſſimi haberentur, decurrimus eo, ut iudicaremus maxime profuturum, ſi præcipuos locos excerperem, & illuſtrarem, ut ſummam diſputationum Ariſtotelis populari genere oracionis tractatam, & ad communem uitæ conſuetudinem, ac noſtros mores accommodatam ſcholaſtici tenerent. Non ueto interim quo minus integrum Ariſtotelem legant, ſiqui uolent, Idq́; ſi quis faciet, ſenciet hanc noſtram enarracionem, multis illius diſputacionibus lumen afferre. Ac ſpecimen extat interpretationis in Ethica ſcriptæ, quod ait quidam minucius eſſe, quam ut illorum librorum dignitati conueniat. Mihi uero nihil facilius eſſet, quam non ſolum magnitudine uoluminum, ſed etiam copia & uarietate rerum antiquos interpretes, quantumuis uerboſos uincere, ſed in ſcholis omnino

modum

modum quendam eſſe talium rerum oportet, ne nimis diu detineantur ingenia deſtinata maioribus artibus, in his literis, quæ tantum in hoc traduntur, ut præparent adoleſcentiam ad alias principes diſciplinas, quæ ſcienciam reipublicæ regendæ continent. Itaq; cum ad utilitatem, non ad oſtentacionem hæc ſcholia ſcripſerim, æquum eſt ueniam mihi concedere, præſertim cum dederim operam in hac breuitate, ut res magnas, atq; utiles ad iudicandas multas controuerſias doctorum hominum, complecterer

Idem faciam in Politicis libris, Eligam enim illos locos, qui plurimum uſui eſſe poterunt in ſuperioribus diſciplinis. Hos pro uirili patefaciemus, atq; explicabimus. Nam hi libri tradunt elementa ſeu principia, ex quibus leges in rebus publicis ſumptæ ac deriuatæ ſunt. Ac prodeſt his qui uerſantur in legibus uidere fontes illarum & principia. Et quædam humanitatis pars eſt, non eſſe rudem huius doctrinæ, quæ oſtendit cauſſas omnium honeſtorum ac ciuilium officiorum in natura poſitas. Ego quidem ſtatuo bonos uiros nullo ſpectaculo alio magis affici ac delectari poſſe, quam harum rerum pulcherrimarum conſideracione. Tibi autem ſuauiſſime Compater, hanc lucubracionem dedicare conſtitui, ut quoniam te autore ſuſcepta eſt, imponam tibi uiciſſim aliquid negocij ut hanc noſtram Philoſophiam aduerſus quorundam

iniqua iudicia defendas, quæ mihi quidem plus uidetur habere utilitatis, quam rixæ illæ ſuperiorum interpretum. Sed hac de re tibi iudicium permitto, qui tot iam annos cum doctiſsimis hominibus in Italia & germania uerſatus, in hoc doctrinæ genere multum operæ ſumpſiſti. Id quod meo iudicio honorificum eſt tibi, q, ad natalium ſplendorem duxiſti cognicionem earum arcium addendam eſſe, quæ cum uocentur liberales, ab ingenuis hominibus in primis coli debebant. Siqui apud Germanos ex equeſtri ordine literas diſcunt, alias artes magis quam Philoſophiam amant. Quare tu cum nouo exemplo, ad alia ſtudia Philoſophiam addideris, ſemper iudicaui te plurimi faciendum eſſe. Et ob eam cauſſam inicio me ſingulari ſtudio in amiciciam inſinuaui tuam, quam poſtea ſanctiſsima neceſsitudine etiam aſtrinxi, cum te ad filioli mei Georgij baptiſmum abhibui teſtem, Qua in re cum tanta inſit religio, ut dulciſsimum patris nomen cum his communicetur, qui una iniciantur pueros, facile intelligi poteſt arctiſsimo nos uinculo coniunctos eſſe. Neq; mihi dubium eſt, quin tu pro tua pietate hanc coniunctionem plurimi facias quæ quidem eſſet utriq; noſtrum iucundior, ſi filiolo meo uita longior contigiſſet. Oſtenderat enim is iam quoddam ingenij lumen, unde ſpem concipiebamus futurum nobis uoluptati, Idq; ad alias cauſſas acceſsit eti-

am ut

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=8
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

ut eius morte incredibilem dolorem acceperim, quem ex animo nondum eijcere poſſum. Habeo itaq; ſatis acrem admonitorem tuæ neceſſitudinis cuius recordacio mihi profecta gratiſſima eſt. Hoc etiam priuato officio commotus ſum, ut hos tibi libellos dedicarem, ut intelligeres te a me plurimi fieri, cum propter has tuas uirtutes, ac honeſtiſsima ſtudia, tum propter hanc noſtram coniunctionem quæ propter ſocietatem paterni nominis, arctiſsima iudicari debet, Vale

fœliciter.

IN POLITICA ARISTOTELIS.

POLITICA ARS EST continens generalia quædam præcepta de ordinatione ciuitatis. Sicut Architectonica ars eſt qua formæ ædificiorum deſcribuntur. Ita Politica certam formam ciuitatis deſcribit, diſputat de rerum diuiſione, de connubijs, de magiſtratibus, de legibus, de populi officijs de contractibus, de pœnis.

Sed inicio magnopere opus eſt diſcernere Politiam ab Euangelio & imperitorum opinionem conuellere qui ſomniant Euangelium nihil eſſe aliud niſi Politicam doctrinam iuxta quam ciuitates conſtituendæ ſint. Hic error non una tantum ætate mirabiliter perturbauit Reſpublicas, dum fanatici homines abrogatis alijs legibus conantur iuxta Euangelium, ciuitates conſtituere. Sed uidimus exempla plura quam uellemus noſtris temporibus, quare primum hic monendus eſt lector quid interſit inter Politiam doctrinam & Euangelium, & quomodo approbet

Euan

Euangelium Politicam doctrinam. Nos ad hanc rem declarandam hac utemur ſimilitudine. Sicut medicina longe lateq; ab Euangelio diſtat, Sic Politica longe lateq; diſtat ab Euangelio, & quemadmodum Medicina continet doctrinam quæ ratione conſtat. Ita Politica racione conſtat, nec magis ad Euangelium pertinet quam Medicina. Sed ut optabile eſt ut Medicus pius ſit, ita optandum eſt ut ſit pius is qui rempublicam gubernat. Artes ipſæ tamen nullam habent cognationem cum Euangelio. Nam Euangelium patefacit iuſtitiam æternam quam corda concipiunt per fidem, interim iubet foris uti legibus & politijs omnium gencium apud quas uiuimus.

Politica uero eſt doctrina de externa actione in uita, de rerum poſſeſsione, de ſucceſsionibus, de contractibus & ſimilibus rebus, hæc non ſunt ſimilia apud omnes gentes. Aliæ leges ſunt apud Perſas, aliæ Athenis, aliæ Romæ. Sicut autem Chriſtianus alias alio ueſtitu utitur, ſeu ut alibi alijs dierum ſpacijs utitur, ita licet ei uti cuiuſcunq; loci Politia, Eſras apud Perſas iudicat res ex Perſicis legibus. Hieroſolymis iudicat ex Iudaicis legibus. Centurio in Iudea Iudaicis legibus utitur. Romæ Romanis nec magis iſta ad Euangelium pertinent quam ueſtitus, quam ipſa dierum ſpacia. Et hoc diſcrimen Euangelij & Politices noſſe ualde conducit ad re-

tinendam tranquillitatem & augendam reuerenciam erga magiſtratus, Vere enim ſedicioſi iudicandi ſunt iſti qui cum doceant Euangelium, irrumpunt in alienam functionem, ferunt leges de diuiſione hereditatum, de tributis, de contractibus, de pœnis maleficiorum, Sicut multis locis concionatores uetant ſuſpendi fures, ferunt leges de decimis, Damnant publice receptos contractus &c. Vuicleff ualde tumultuatur & contendit decimas non eſſe ſoluendas ocioſis ſacerdotibus. Capito contendit ut principes remittant aliquid de annuo tributo. Cinglius uocat uectigalia Harpyias. Alij uenationes publicant. Anabaptiſtæ damnant iudicia &c. Hi errores præterquam ꝙ impij ſunt etiam labefaciunt tranquillitatem publicam, Quare prodeſt aduerſus hanc impietatem bene munitum eſſe, & recte tenere diſcrimen Euangelij & Politices, ac ſcire ꝙ Euangelium ad cordis iuſticiam pertineat, non pertineat ad ciuilem ſtatum. Imo approbet omnes formas rerumpublicarum, modo ſint conſentaneæ racioni, ſicut approbat architectonicam aut medicinam racioni conſentaneam.

Pauci in Eccleſia fuerunt ſcriptores qui ſatis perſpexerunt hoc diſcrimen, Itaq; Pontifices inuaſerunt imperia, arrogauerunt ſibi ius transferendi regna. Nos igitur diligenter obſeruemus maximum interuallum inter Euangelium & politiam eſſe, Et

politia

politias omnes approbari ab Euangelio, ſi cum ratione conſenciant. Ac uidete quæ ſit ſtulticia. Si quis Theologus uelit medicinam exercere nonne hunc omnes irriderent, quia artem quam non didiciſſet profiteretur. Ita iure irridentur concionatores, qui uolunt ciuitates gubernare, cum nunquam in Republica uerſati ſint. Veteres leges abolent cum non intelligant cauſſas cur latæ ſint, & una lege abrogata infinitas ſubſtituunt, Verum eſt enim illud Platonis, ueteres leges mutare perinde eſſe ac hydræ capita præcidere, Et quemadmodum in ædificio ruunt omnia uno aliquo tigno exempto, Sic unius legis mutatio ruinam trahit omnium, Qua ex re neceſſe eſt infinitos motus exiſtere, Quare omnes magni uiri & periti reipublicæ regendæ clamitant, Omnem legum mutationem prohibendam eſſe, quantumuis habeant incommodi, quia ſemper mutatio reipublicæ plus affert mali Plurima extant in hanc ſentenciam præcepta ſummorum uirorum quæ alias recitabimus. Nunc teſtimonio Ducis Saxonicæ Fridrici contenti erimus, qui, ſi quis alius, uir fuit Reip. in toga gerendæ ſcientiſſimus, nec tantum in adminiſtratione domeſtica uerſatus, ſed iactatus in maximis & periculoſiſsimis negocijs tocius imperij Germanici. Huius auctoritas plurimum apud nos ualere debet tum propter ſingularem ingenij diuinitatem, qua præditus fuit, tum

propter longum uſum rerum. Itaq; quocies ad hunc de ferebatur exemplum, quod mutationem aliquam allaturum uideretur, pertinaciſſime aduerſabatur, ſubijciens rationem his uerbis. Es macht beuuegung. Hac uoce ſignificabat ſumma cura prouidendum eſſe, his qui tenent Reſpublicas ne ſererentur ullæ occaſiones aut cauſſæ motuum, Semel excitati tumultus, poſtea multis ſeculis non conſileſcunt.

Vt igitur Socrates inicio ſuæ Politiæ dimiſit e ſua ciuitate Poetas, ita nos Theologos non quidem ciuitate eijciemus, ſed tamen a gubernaculis reipublicæ remouebimus, ne nouas leges ferant, & rogabimus eos ut ſuum faciant officium, & Euangelium pure tradant. De fide quæ eſt æterna iuſticia. De poenitencia, de Caritate. Hæc priuata doctrina eſt piorum, ſicut priuata ars eſt medicina, Interea ſinant reges ac principes ad cohercendos impios ferre leges, & munire pacem iudicijs & poenis. Ita Chriſtus præcepit, Reges gencium dominantur, uos non ſic, Vetat enim priuatos homines pretextu Euangelij publicas leges mutare & imperia inuadere, Habent exemplum Chriſti, habent Apoſtolorum qui non aboleuerunt Romanas leges, non attigerunt Politica, tantum Dei noticiam priuatim ſparſerunt in pios. Sed facio finem cum hac de re ſæpe alias dictum ſit.

Quod

QVOD EVANGELIVM APPROBET POLITICAS ORDINATIONES.

Euangelium tradit iuſticiam ſpiritualem & æternam quæ paucorum eſt, interea opus eſt mundo ad cohercendos impios tanquam carcere alia quadam doctrina, uidelicet, Politica. Vt autem approbat Euangelium alias artes uitæ neceſſarias, ut agriculturam, Architectonicam, Ita etiam approbat leges & politicas ordinationes racioni conſencientes. Hunc locum Theologus illuſtrare debet, ut dignitatem magiſtratuum ac legum intelligant, & qui præſunt, & qui parent. Id primum magiſtratuum conſcienciæ proderit, cum ſcient ſe gerere munus a Deo commiſſum, petent & expectabunt a Deo auxilium. Deinde ſubditi maiore religione parebunt, tanquam Dei uicarijs, quia ſencient magiſtratus & politicam ordinationem perinde ad uitæ utilitatem a Deo conditam eſſe, ut hæc rerum uniuerſitas, ut hoc pulcherrimum lumen Solis, ut uices temporum a Deo conditæ ſunt, ut terræ fœcunditas eſt donata ad alenda animancia. Imo præſenciam Dei propius cernimus in conſeruacione rerumpublicarum quam in illa ipſa natura rerum. Nam in tanta ſæuicia diaboli, in tanta hominum malicia, non poſſent conſiſtere reſpublicæ,

nisi

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=15
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

niſi a Deo conſeruarentur, Nunc defendit Deus politias, & uindicta quam magiſtratus exercet, uere eſt opus Dei. Ideo in Pſalmo inquit Deus. Ego dixi Dij eſtis. Vbi Deus palam teſtatur a ſe conſtitutos eſſe magiſtratus, ait enim, Ego dixi, id eſt, ego ordinaui magiſtratus. Quod Deos uocat teſtatur eos officium gerere diuinum & Dei uicarios eſſe. Eſt igitur bona res politica ordinatio, ſicut & Paulus docet Roma. xiii.

Hæc ſunt inculcanda animis hominum, ut mangificiant præſentes leges & magiſtratus eiſq́; religioſe pareant. Quales autem eſſe leges debeant non magis ad Euangelium pertinet quam qualia Pharmaca danda ſint laborantibus Febri.

Ad hæc male conſulunt ſuæ tranquillitati Theologi dum affectant imperia. Nulla enim res in uita habet aut plura aut maiora pericula quam adminiſtratio Reipublicæ, quare & Demoſthenes inquit, ſe ſi poſſet retexere ſuam uitam, malle certam mortem obire quam ad Rempublicam accedere, etiam ſi certo ſciret ſummos ſe honores conſecuturum eſſe. In tot periculis Deus adeſt rite uocatis, non adeſt his qui per ambicionem capeſſunt rempublicam non uocati &c.

IN PRIMVM LIBRVM POLITICORVM.

Sicut

SICVT ETHICA DE PRIuatis moribus diſputant, & ex naturæ cauſſas uirtutum colligunt, ita politica diſputat de ſocietate ciuili & officijs ad ſocietatem pertinentibus & cauſſas ſocietatis ex natura ducit.

Primus igitur locus eſt in hoc libro de cauſſis ſocietatis. Eſt itaq; inicium ſocietatis coniunctio maris & fœminæ, Inde tanquam coloniam ex familijs, ciuitatem deducit.

Deinde colligit raciones, quod homo naturæ ad ſocietatem ducatur, non tantum utilitatis gratia. Hic locus pene iiſdem uerbis extat apud Cice. in offi. Racio ſumitur a ſigno, quia homini ſermo datus eſt cuius uſus non eſt niſi in ſocietate. Natura autem nihil facit fruſtra οὐθὲν γὰρ ὡς φαμὲν μάτην ἡ φύσις ποιεῖ. Addit Encomium ſocietatis ciuilis ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος, ὥσπερ γὰρ καὶ τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστι, οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης χείριστον πάντων, χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὅπλα, ὁ δὲ ἄνθρωπος ὅπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τἀναντία ἐστὶ χρῆσθαι μάλιστα, διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χείριστον, ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν ἡ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστί.

Sepe

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=17
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

Sæpe admonui in Ariſtotele diligenter obſeruandam eſſe methodum. Nullus enim melior eſt artifex methodi, quam Ariſtoteles. Itaq; uel ob hanc ſolam cauſſam legi debebat, ut ab eo ſumeremus exempla methodi, hoc eſt iuſto ordine docendi aliquid. Vt autem aliæ artes incipiunt a quibuſdam communiſsimis principijs natura notis, qualia ſunt apud Geometras. Totum eſt ſua parte maius. Quæ alicui tercio ſunt æqualia, inter ſe ſunt æqualia. Ad hunc modum & hæc ars ſua habet principia, a natura ſeu fine hominis ſumpta.

Homo eſt ad ſocietatem natura conditus.

Prima ſocietas eſt legitima coniunctio maris & fœminæ.

Nunc attexit alia principia.

Ex prima ſocietate, domus oritur, in qua ſunt parentes, liberi, ſerui.

In ſocietate multorum neceſſe eſt alios præeſſe, alios parere.

Et colligit cauſſas ſeruitutis & imperij ex natura. Natura enim imprudenciora, & imbecilliora parent prudencioribus & forcioribus, quia habent opus alieno ductu, conſilio, defenſione. Eius rei ſignum affert ex hominis partibus, In homine aliæ partes naturaliter ſeruiunt, aliæ naturaliter præſunt ac

dominan-

dominantur, ſimiliter igitur in multitudine, prudenciores natura præeſſe debent, & imprudenciores obedire.

Quem non delectet hoc loco acumen, cum tam apte ex hominis partibus fontes & cauſſas imperij & ſeruitutis inter homines colligit, cum nihil prius habet, poſtquam ſocietatis cauſſas oſtendit, quam ut de Imperio dicat, ut ſignificet ſocietatem nullam exiſtere poſſe, niſi Imperio contineatur. Vt igitur impreſſæ ſunt in naturam cauſſæ, quæ nos ad ſocietatem colendam ducunt, ita ſciamus etiam impreſſas eſſe cauſſas naturæ hominis, quæ nos ducant ad imperia conſtituenda, & ad parendum magiſtratibus. Atq; hoc eſt Philoſophi officium tales leges ſeu communes ſentencias in natura ſcriptas animaduertere, & explicare. Rhetores uocant theſes, huiuſmodi communes ſentencias, quia his poſitis, alia multa conſequantur. Naſcuntur itaq; ex his theſibus poſtea iura ciuilia, quæ ſunt tanquam hypotheſes harum communium ſentenciarum, Societas ciuilis eſt colenda, Societas ciuilis non poteſt ſine imperio retineri. Hinc ſunt leges latæ de ui publica, de his qui ledunt autoritatem magiſtratuum, &c.

Interim meminerint Scholaſtici id quod & in Ethicis dixi, Ius naturæ uere eſſe ius diuinum. Omnes igitur ſentenciæ de ciuili ſocietate quæ bona & fir

ma conſequencia colliguntur ex natura, pro diuinis legibus erunt habendæ, atq; colendæ. Nec leuis eſt autoritas talium ſentenciarum ducenda, Vt enim oculis diuinitus mirabile quoddam lumen donatum eſt ad uidendum, ita racio diuinitus habet lumen quoddam ad iudicandas res ad corporalem uitam neceſſarias, Neq; uero propterea omnium Philoſophorum ſomnia pro oraculis habenda ſunt, ſed delectus adhibendus eſt, quæ ſentenciæ certa de cauſſa affirmentur, quæ ſine demonſtracione dicantur. Tota res enim ad Dialecticam & demonſtraciones reuocanda eſt. Illæ tantum inter leges naturæ numerari debebunt, quæ in demonſtracione cohærent. Multa ridicule diſputant Stoici & alij, quæ cum non habeant ſatis firmas cauſſas, iure repudiantur, ſicut in medicina aut architectonica multa reijciuntur in quibus, quamuis in ſpeciem quædam ſimilia ueri inſint, tamen cum agitata & excuſſa ſunt, uicia deprehenduntur.

Sed redeo ad Ariſtotelem, ut hunc locum, quo in hoc primo libro non alius eſt utilior, explicem, cum imperij & ſeruitutis ſimilitudinem in hominis partibus oſtendit, ſimul deprehendit duas imperij ſeu dominij ſpecies, Ac facile eſt uidere ex his tanquam ex fontibus, omnes illas ſpecies imperij ac ſeruitutis, quas enumerant Iuriſconſulti, ortas eſſe.

Prior ſpecies uocatur δεσποτικόν imperium quo

um quo

um quaſi dicas herile dominium, quo modo anima imperat corpori, Corpus enim cogitur obtemperare animæ agitanti ac mouenti, nec habet ſine anima peculiares motus, ſicut ſeruus cogitur obtemperare domino, ac prorſus in aliena poteſtate eſt, aut ſicut pecudes uinctæ coguntur ſequi ducentem, Vnde Græci argute fingunt δεσποτην dictum eſſe quaſi δεσμωτην, hoc eſt, inijcientem uincula, Ex hac ſpecie oritur acerbiſſima forma imperij in qua dominus ſine certa lege tenet poteſtatem uitæ & necis. Qualis fuit Regum apud Barbaros olim autoritas, & nunc ferunt talem eſſe formam imperij apud Turcas, ubi princeps pro arbitrio facit omnia, Et ſubditi tanquam pecudes coguntur parere, quidquid imperat Tyrannus.

Altera imperij ſpecies, dicitur βασιλικὸν ſiue πολιτικὸν imperium, hoc eſt regia ſeu ciuilis dominacio quomodo mens imperat appeticioni, certa lege, & propter illius utilitatem. Neq; temere cogit appetitum ut obtemperet, Ex hac oriuntur legitima imperia in rebus publicis de quibus infra libro tercio dicetur. Et in hac ſpecie magis lucet, quid ſit imperium, uidelicet proſpicere alienæ utilitati, gubernare, & defendere alios, quia mens uidet quid proſit, quid noceat, & regit ac cohercet appetitum, & ſtudet defendere ſalutem uniuerſi corporis. Ab hoc

exemplo ſumit ſentenciam, quæ uulgo ſæpe citatur. τὸ δυνάμενον τῇ διανοίᾳ προορᾶν, ἄρχον φύσει, καὶ δεσπόζον φύσει. Quod preſtat conſilio, naturaliter imperat reliquis.

Poſtquam has imperij & ſeruitutis ſpecies propoſuit, docet eas in familia exiſtere. Nam ad familiæ imaginem, poſtea ciuitatem conſtituet, ideo primum multa de Oeconomia diſputat, Pater familias dominatur ſeruis δεσποτικῶς, Liberis regia dominatione. In uxorem mitius eſſe imperium conuenit, quod πολιτικὴν uocat affine regio.

Hic diſputari ſolet, Quare Ariſtoteles dicat, quoſdam naſci ſeruos cum Iurisconſulti doceant ſeruitutem naturæ contrariam eſſe, & Iure naturali omnes homines ab inicio liberos eſſe natos. Hoc ſic explicandum eſt. Ariſtoteles de cauſſa eius ſeruitutis loquitur, quam ſic uocant Iuris conſulti. Iuriſconſulti autem de effectu loquuntur ſeu de certa forma ſeruitutis, Seruitus apud Ariſtotelem ſignificat imbecillitatem ingenij, cui opus ſit regi alieno conſilio. Apud Iuriſconſultos ſignificat certam formam qua uictor continet uictos, Et quidem litigat Ariſtoteles cum his qui ſenciunt hanc ſeruitutem naturæ contrariam eſſe. Oſtendit enim q, habeat cauſſas in natura poſitas, ſcilicet imbecillitatem ingenij, quæ cum

naſca-

naſcatur cum hominibus neceſſe eſt eos regi alieno conſilio, Si qui regi ſe non paciuntur, hi ui opprimendi & continendi ſunt, ut reliqua multitudo generis humani conſeruari poßit, ſicut a corpore interdum præcidi membra corrupta oportet, ne totum corpus pereat. Hic igitur præſtanciora opprimunt, ac ui continent imbecilliora, quia natura docet nos, propoſitis hominis partibus, ꝙ præſtanciora debeant præeſſe ac dominari. Quanquam quorſum opus eſt hac ſubtili diſputatione? Illa uox, Honora patrem & matrem, Subijcit omnes homines ſeruituti. Cum autem & illa ſentencia ſit in natura ſcripta, ſenciendum eſt uere cauſſas ſeruitutis in natura poſitas eſſe. Recte igitur reprehendit Ariſtoteles illos qui immoderata & iniuſta cupiditate libertatis accuſant, & ut ipſius uerbis utar, γράφονται παρανόμων formam ſeruitutis iure gencium receptam. Sed nos multo iuſtius accuſare poſſemus fanaticos homines noſtri temporis, qui pretextu Euangelij, uulgus ad pileum, hoc eſt, ad libertatem uocarunt, & contenderunt ſeruitutem contra Euangelium eſſe. Verum quia hac de re alias ſæpe diximus, in præſentia ſatis eſt monere lectorem, ꝙ ſicut Euangelium non abolet hoc præceptum, Honora patrem & matrem, ita nec imperia, nec ſeruitutem improbat, ſed ſuo teſtimonio confirmat

 ac do

ac docet oportere ad cohercendos impios & carnaces in mundo exiſtere regna, & ſeruitutem. Et ijs rebus utuntur ſancti, ſicut alijs bonis Dei creaturis.

III.

Nondum abſoluit Oeconomiam, ſed poſtquam familiam numerauit, diſputandum etiam eſt de ea conſeruanda atq; alenda. Docet igitur duplicem eſſe racionem rei familiaris comparandæ. In his altera naturalis eſt, altera arte excogitata.

Naturalis racio comparandæ rei familiaris has habet Species.

Pecuariam,

Agriculturam,

Venacionem, cum qua prædatoriam coniungit, quæ & ipſa eſt honeſta, & naturæ conſenciens ſi exerceatur in bellis legitimis, debet enim magiſtratus bella gerere, ad depellenda latrocinia.

Quarta ſpecies Mercatura eſt, qua res domi natæ uenduntur, ut his diſtractis quibus abundamus, alia importemus, quæ alioqui deſunt nobis. Hanc uocat Oeconomicam mercaturam, eamq; laudat, Eſt enim neceſſaria ad uitam, eaq; oportebat etiam uti homines ante uſum nummi, cum permutacio

ne rerum ſuarum aut operarum ea quæreret unuſquiſq; quibus indigebat. Eſt autem hæc mercatura, qua res dominatæ uenduntur hodie quoq; illuſtribus perſonis, ut uocant, permiſſa, quibus alioqui negociari turpe eſt.

Arte excogitata racio rei familiaris comparandæ, habet artes, & operas, quæ tamen liberaliter communicari debent. Operarum locatio ſeruilis eſt. Talis eſt Mercatura, quam uocant καπηλικὴν, cum emimus ut rurſus carius uendamus, ſeu cuius finis eſt, non uſus, ſed quæſtus. Hanc uituperat Ariſtoteles, quia cum Emptionis finis eſſe debeat uſus, Natura enim docet nos uſus & neceſſitatis cauſſa contrahere, hic callide uidetur alius finis excogitatus, uidelicet quæſtus. Hæc calliditas odioſa eſt, quia non uidetur proprie ad neceſſitatem comparata, & propemodum defraudat alios, qui tantum uſus cauſſa empturi erant. Siqua ſunt alia uicia in hac ſpecie mercaturæ, quæ magis hominum, quam rei ſunt, ea nihil eſt opus hic recitare.

DE VSVRA.

Numeratur & uſura inter ſpecies arte excogitatas, ad rem familiarem comparandam. Porro Ariſtoteles uituperat eam, & dicit contra naturam

 eſſe,

eſſe; quia numus ſit inuentus, non ut gignat numum; ſed ut ſit medium in empcione mercis. At in uſura numus gignit nummum, unde & Græci τόκον *appellant a* τίκτω. *Eſt enim uſura lucrum quod ad mutuum accedit, ſeu ubi præter ſortem ſoluitur aliquid propter mutuacionem. Verba Ariſtotelis hæc ſunt, Libet enim aſcribere, quia ſæpe citantur a doctis uiris in hac diſputacione de uſura.*

Εὐλογώτατα μισεῖται ἡ ὀβολοστατική, διὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νομίσματος εἶναι τὴν κτῆσιν, καὶ οὐκ ἐφ' ὅπερ ἐπορίσθη. μεταβολῆς γὰρ ἐγένετο χάριν, ὁ δὲ τόκος αὐτὸ ποιεῖ πλέον, ὅθεν καὶ τοὔνομα τοῦτ' εἴληφεν. ὅμοια γὰρ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννῶσιν αὐτά ἐστιν, ὁ δὲ τόκος γίνεται νόμισμα νομίσματος, ὥστε καὶ μάλιστα παρὰ φύσιν οὗτος τῶν χρηματισμῶν ἐστι, *Id eſt, Iure habetur odio uſura, quia per eam quæritur numus numo, cum non ad hoc inſtitutus ſit. Eſt enim propter commutacionem, Vſura autem ſeipſam auget, unde & nomen Fœnoris accepit, quia genita ſunt ſimilia gignentibus, & in Foenore gignit numus numum, itaq; hæc racio comparandæ pecuniæ maxime eſt præter naturam.*

Ex hac

Ex hac racione Ariſtotelis colligunt alias multas eruditi homines, quibus oſtendunt uſuram contra naturam eſſe.

In rebus in quibus uſus eſt conſumptio, non poteſt uſus a re ſeparari, & pro uſu ſeorſum aliquid exigi. At in uſura uenditur uſus, ſeparatus a re. Eſt igitur contra naturam.

Item, Res quæ natura non fructificat non debet transferri pro re fructificante, At in uſura transfertur pecunia, quæ natura non fructificat. Et tamen exigitur aliquid tanquam ex re fructificante. Igitur uſura eſt contra naturam. Nam qui agrum elocat, Iure aliquid percipit cum ager natura ferat fruges.

Hic diſputant recentiores, utrum liceat Chriſtiano exercere foenus. Nos breuiter reſpondemus Chriſtiano licere uti contractibus quos leges probant, & iudicant honeſtos eſſe, quemadmodum licet Chriſtiano uti alijs politicis ordinacionibus. Quanquam autem leges ueteres imperatorum permiſerunt uſuras, tamen non probant, nec iudicant honeſtas eſſe. Non enim omnia probant leges quæ permittunt. Non enim poſſunt leges omnia uicia

tollere ex rebus publicis, ſicut nec medici omnes morbos corporum ſanare poſſunt, quoſdam etiam morbos uetant irritare medicamentis. Ita leges quædam uicia quæ longa conſuetudine confirmata, ſine magno incommodo non poſſunt tolli, diſsimulant & ferunt. Non igitur exercebit Chriſtianus uſuras. Vtetur autem alijs contractibus legitimis, quos probat Magiſtratus. Multi hoc tempore miras Tragoedias agunt de contractibus qui noſtris temporibus in uſu ſunt. Nos meminiſſe conuenit, q Iudicium de contractibus, non pertinet ad priuatos homines, aut docentes Euangelium. Tota res ad magiſtratum reijcienda eſt. Is debet pronunciare qui contractus ſint probandi, ſicut Medici eſt pronunciare, quæ pharmaca danda ſint in febri, quæ in pleuritide. Itaq; non eſt permittendum concionatoribus, ut ſibi ſumant iudicium de contractibus, præſertim contra iudicium publicarum legum, quarum cum autoritas labefactatur, neceſſe eſt maximos exoriri motus in rebus publicis. Illud magis pertinet ad eum qui docet Euangelium, ut admoneat, & leges publicas religioſe colendas eſſe, & quod uti liceat contractibus omnibus, quos probant leges. Neq; uero leges inhumaniter accipi debent, ſed ἐπιεικῶς, ut temporibus nonnihil concedatur. Satis eſt in negocijs ciuilibus probabili racione uti. Non ubiq; demonſtra-

tiones

tiones aut exactiſsimæ raciones querendæ ſunt. Habent iuſta medium quoddam, ſed id accipiendum eſt ἐν πλάτει, iuxta aliquam probabilem racionem. Nec conſcienciæ ad unam aliquam in talibus negocijs formam alligandæ ſunt, ſatis eſt eas obſequi publicis legibus ac magiſtratibus. Horum iudicium ſequi tutum eſt in rebus ciuilibus, modo ut non procul a natura diſcedant, ſed habeant aliquam ſuæ ſentenciæ probabilem cauſſam.

SECVN-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=29
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

SECVN DVS LIBER POLITICORVM.

SECVNDVS LIBER totus eſt Hiſtoricus, Recitat enim uarias Politias, ac primum Platonis Politiam reprehendit, qui uoluit omnia communia eſſe omnibus eciam uxores ac liberos. Hæc eſt enim Socratis in libris de republica apud Platonem ſentencia. Ariſtoteles aliquot rationes collegit, quibus oſtendit hanc ſenteciam Platonis cum natura hominis pugnare & nullo modo probari poſſe. Ego uero eciam inicio duxi admonendum eſſe lectorem, ut meminerit legitimam diuiſionem rerum ac formam connubiorum, ordinationem Dei eſſe quæ non poteſt humano conſilio mutari. Sicut uices temporum æſtas, Hiems, Nox, Dies, curſus ſolis & aliorum aſtrorum motus non poſſunt humana ui mutari. Imperiti homines qui putant ſine conſilio Dei politias exiſtere, hi præſentibus offenſi uicijs rerumpubliarum quærunt alias formas conſtituendarum ciuitatum, dum cogitant eas

in alium

in alium ſtatum humano conſilio transferri poſſe. Hic error inicio eximendus eſt animis & ſciendum, ꝗ legitima politia & rerum diuiſio, ſit opus Dei. Si quis hoc ſibi perſuaſerit facile intelliget præſentem ſtatum retinendum eſſe ac mutari non poſſe.

Recte igitur ſentit Ariſtoteles diuiſionem rerum conſentaneam eſſe naturæ. Hoc eſt quod Iuris Conſulti eruditiſsime dicunt. Eſſe eam Iuris gencium ſeu Iuris naturalis. Platonis uero Politia prorſus a natura adhorret. Primum de coniugio, facilis eſt probatio. Sicut racio naturaliter iudicat cædem turpem eſſe, ita iudicat promiſcuum coitum turpem eſſe. Item, Racio iudicat oportere certa coniugia eſſe, alioqui ſoboles eſſet incerta, quare educatio & cura alendi frigeret. Item, ſi ſoboles eſſet incerta, accideret ut nulla ſanguinis diſcrimina ſeruarentur in concubitu, quod eſt contra naturam. Relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori ſuæ &c.

De rerum communicatione etiam facilis eſt probatio. Cauſſæ non ſunt pares in bonis comparandis & conſeruandis communiter, Ergo bona non poſſunt eſſe communia. Antecedens perſpicuum eſt, quia ignaui cum uiderent ſe ex communi ſumere non eſſent laboraturi. Item homines cupidi, uel gloriæ, uel po-

tenciæ tamen eſſent occupaturi plæraq; & imbecilliores depulſuri a multarum rerum uſu ac fructu, quæ ex re maximi motus exiſterent. Itaq; quia omnis generis cupiditates nobiſcum naſcuntur neceſſaria eſt rerum diuiſio, Has raciones & præterea ſigna multa cólligit Ariſtoteles contra Platonis ſentenciam.

Sed neſcio quo errore acciderit, ut paſsim multi applauſerint ſentenciæ Platonis, quantumuis inhumanæ, & opinor quoſdam Theologos nouitate captos, ut fit, hanc ſentenciam nimium amaſſe. Errant autem qui docent rerum communicationem iuris diuini eſſe, ac multo magis errant qui docent in Euangelio præcipi, ut res in commune conferantur, & tamen hic error pertinaciter hæret in animis ſtultorum. Adeo ut etiam in decretis diſ. octa. quidam ſcripſerit ἐϖιγραφὴν, his uerbis, Iure diuino omnia ſunt communia omnibus. Porro dum hæc perſuaſio tenet animos non poteſt fieri quin exoriantur homines fanatici qui per ſuperſtitionem contendant res in commune conferendas eſſe, hinc neceſſe eſt exoriri maximos motus in rebus publicis. Atqui ius diuinum & Euangelium iubent nos ſeruare Politicas ordinationes & in his legitimam rerum diuiſionem, Sicut docet præceptum, Non furaberis. Item Roma. xiij. Hac de re alias copioſe dictum eſt, tantum hic leui-

ter at-

ter attingere uolui lectoris admonendi cauſſa, Rectius igitur ſtatuemus rerum diuiſionem eſſe Iuris diuini aut Euangelici, & hæ uoces q̃ communio rerum ſit Iuris diuini aut Euangelici, quia ſunt magnorum motuum ſemina neutiquam probandæ ſunt. Et quidem textus in decretis diſ. octa. quanquam habeat Epigraphen negligenter ſcriptam, tamen clare oſtendit Deum eſſe auctorem legitimæ rerum diuiſionis, Sic enim inquit, Iura humana per imperatores & rectores ſeculi Deus diſtribuit humano generi.

Quod uero aiunt Iure naturali omnia communia eſſe, Sic excuſant, quod ad incorruptam hominis naturam referatur, qualis fuit ante peccatum originis. Nos cum loquimur de præſenti ſtatu poſt peccatum originis recte dicimus diuiſionem rerum Iuris naturalis eſſe. Nec exiſtimo apud Veteres Iuriſconſultos reperiri hanc uocem, quod Iure naturali omnia ſint communia. Nam iſti de præſenti naturæ ſtatu loquuntur, cui uident neceſſariam eſſe rerum diuiſionem. Itaq; ſic dicunt, Quod ante nullius eſt, id naturali racione occupanti conceditur. Hæc ſentencia docet naturali racione dominium ſeu proprietatem occupatione contingere, idq; racione naturali. Eſt autem Racio naturalis Ius naturæ. Hæc dixi admonendi lectoris cauſſa, ne quem decipiant uoces

illæ

illæ quæ laudant Platonicam rerum communicationem quæ interdum nouitate blandiuntur imperitis, & occaſionem præbent magnis ac pernicioſis erroribus. Nulla uirtus magis ornat Chriſti cognitionem quam religioſe colere politicas ordinaciones, & magiſtratus. Quare procul ab Euangelio debent abeſſe uoces illæ, quæ officiunt publice tranquillitati. Si quis uociferabitur Iuris diuini eſſe rerum communicationem, oppone mandatum. Non furaberis. Nam in hoc mandato præcipitur ut ſuum quiſq; teneat. Siquis contendet Euangelici iuris eſſe rerum communicationem oppone ſententiam Pauli. Qui legitimas ordinationes rerum publicarum uocat ordinationes Dei Roma. xiij. Si quis diſputabit eſſe Iuris naturalis rerum communicationem, oppone racionis iudicium ꝙ impoſsibile ſit res eſſe communes in his hominum uitijs. Nam ignaui alieno labore uellent ali, contra ius naturæ, quod ſancitum eſt his uerbis. In ſudore uultus tui comedes panem tuum.

II.

Ariſtoteles pergit recitare plurimarum ciuitatum leges quæ paſsim legentibus hiſtorias obuiæ ſunt In fine diſputat de legum mutatione, quod periculoſa ſit, Hac de re quanquam & alias dicet, tamen ope-

ræpreci-

ræ precium eſt, meminiſſe quaſdam huius loci ſentencias. Verba ſunt hæc, φανερὸν ὡς ἐατέον ἐνίας ἁμαρτίας, καὶ τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν ἀρχόντων· οὐ γὰρ τοσοῦτον ὠφελήσεται κινήσας, ὅσον βλαβήσεται τοῖς ἄρχουσιν ἀπειθεῖν ἐθισθείς. Sentit enim receptas leges non eſſe mutandas, eciam ſi quid habeant incommodi, Atq; hoc conuenit inter omnes ſapientes uiros & peritos Reipublicæ regendæ, plerunq; pernicioſam eſſe legum mutationem. Ideo, inquit, Vlpianus. In rebus nouis conſtituendis euidens eſſe utilitas debet &c, Et Demoſthenes ſcribit legem fuiſſe Locris, ut ſi quis nouam legem laturus eſſet, exponeret eam prius populo inſerto collo in laqueum, qui ſi lex diſplicuiſſet, ſtatim conſtrictus auctorem nouæ legis ſtrangularet. Et Herodotus dicit, inſanire eos qui patrias leges & patrios mores contemnunt, quia natura ita amemus inſtituta patria, ut ſi omnibus hominibus facultas ſit eligendi optimas leges tamen unumquenq; electurum eſſe patrias, Taxantur & in ſacris literis iſti, qui leges mutant. Ecleſi. x. Qui diſsipat ſepem mordebit eum coluber. Loquitur enim ibi multis uerbis de magiſtratu formam Reipublicæ mutante, quam ſepto confert, & ut ſerpentes penetrant in hortos diruta ſepe, Sic ait futurum, ut talis magiſtratus improborum licenciam armet aduerſus Rempublicam. Sed

meo iudicio nihil efficacius dehortatur a cõſilijs mutandi receptas leges, quam ſi ſciamus, legitimum ſtatum Reipublicæ, Dei ordinationem eſſe, & honore affici debere propter Deum, ut res ſacras, eciam ſi habeat aliquid incommodi. Verum hic quæri poteſt, quatenus ſint diſsimulanda legum uicia, Ariſtoteles hoc in Ethicis docet. Leges debent conſentire cum Iudicio naturali racionis humanæ. Proinde ſi quæ omnino repugnant Iudicio naturæ & corrumpunt naturam, hæ ſunt mutandæ, Sed ſi paululum diſcedant a racione, hæ tolerari debebunt. Vt ſi quis ſiniſtra melius utitur quam dextra, non eſt cum incommodo traducendus in diuerſam conſuetudinem. Ita nec leges mutari debent, ſi paululum diſcedant a natura, quia non abit res ſine maximis motibus. Vt medicus in ægro corpore non omnes malos humores ciet, Ita in Republica ad quædam uicia conniuendum eſt. Fui in hoc loco longior, quia magna & neceſſaria ſapientia eſt ſcire q̃ quædam uitia legum diſsimulanda, ac toleranda ſint.

TERTI-

TERTIVS

LIBER POLITI-CORVM.

SAEPE ALIAS DIXI Ariſtotelem optimum methodi artificem eſſe, quare & in his libris diligenter conſideradum eſt, quomodo ordine alia præcepta ex alijs naſcantur, Vt in alijs artibus communiſſima principia ſunt inicia arcium, Ita cepit in hoc libro Ariſtoteles a communiſſimis ſentencijs, quæ ſumptæ ſunt ex natura hominis ſeu a fine hominis. Proinde in primo libro tractauit hæc principia. Homo natura ad ſocietatem conditus eſt. PRIMA ſocietas eſt coniugium.

Hic addit quæ ad domeſticam ſocietatem conſeruandam neceſſaria ſint, & quæ ſint partes domus. Hinc aliud oritur principium quod dominium & ſeruitus ad ſocietatem hominum retinendam neceſſaria ſunt. Et quod natura poſtulet ut alij dominentur alij ſeruiant. Hic ualde acute uidit in natura imperij & ſeruitutis inicia

eſſe nobis propoſita. Hinc propagatur ciuitas, cum multæ domus ſeu familiæ certo foedere coniunguntur.

Eſt & in ſecundo libro theſis tractata de rerum diuiſione. Ab his principijs paulatim creſcit ars. Nunc enim libro tercio incipit definire ciuitatem, ac ciues, & recenſet uarias formas imperij in ciuitatibus. Repetiui autem ſuperiora ut methodus cerni poſſet quam magnopere prodeſt obſeruare, ut inicia & progreſſiones, ſeu fontes & ordinem rerum in arte traditarum intelligamus. Porro quemadmodum ſupra præcipuos locos tractauimus, Ita hic excerpemus ea quæ plurimum habent in hac communi uita utilitatis, Ac prudens auditor diligenter animaduertere debet quis uſus harum diſputationum eſſe poſſit. Quædam proſunt ad forenſia negocia, ut quæ de Vſuris ſupra diximus. Quædam ad iudicandas controuerſias, quæ de rebus ciuilibus interdum apud Theologos agitantur, ut quæ aduerſus Platonicam rerum communionem diximus. Eſt autem in hac tota racione ſtudiorum obſeruandum quomodo ea quæ diſcimus in ſingulis artibus uſui poſſint eſſe in ſummis artibus, quæ uel ad Reſpublicas regendas, uel ad priuatam uitam maxime neceſſariæ ſunt.

Ciuitas eſt ſocietas ciuium iure conſtituta

propter

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=38

propter mutuam utilitatem, ac maxime propter defenſionem.

Ciues ſunt qui in eadem ſocietate, magiſtratus aut iudicandi poteſtatem conſequi poſſunt. Finis omnium ciuium eſt publica utilitas, ſeu, ut dicam clarius, tranquillitas uel incolumitas publici ſtatus, Sicut omnium nautarum finis eſt incolumitas nauis, tametſi diuerſa ſint officia.

Politia eſt legitima ordinatio ciuitatis, ſecundum quam alij præſunt alij parent. Politia duplex eſt, Recta & Corrupta, Rectæ ſpecies ſunt tres.

Regnum eſt monarchia ſeu unius principatus, adminiſtrantis Rempublicam ad utilitatem communem, hæc cum degenerat uocatur Tyrannus, in qua monarcha gerit imperium ad propriam utilitatem, Cæterum infra ſpecies regni tradentur.

Ariſtocratia eſt paucorum optimatium principatus, qui adminiſtrant Rempublicam ad utilitatem publicam, qualis eſt ſtatus ciuitatis Norbergæ. Cum degenerat Ariſtocratia fit ὀλιγαρχία, cum pauci ad utilitatem potencium adminiſtrant ciuitatem, qualis olim fuit Romæ ſtatus Syllæ tempore, aut nunc uidetur eſſe Erfurdienſis Reſpublica.

Tertia ſpecies eſt cum ſummum imperium eſt penes populum, hanc cum degenerat uocat Ariſto

teles δημοκρατίαν in qua uulgus auctoritatem ſuam confert ad augendam potenciam tenuiorum ciuium contra optimates, qualem ſtatum ſomniabat plebs in tumultu ruſticorum aut qualis eſt propemodum Hel-ucciorum ſtatus.

Deinde agitatur quæſtio, quæ ſpecies ſit op-tima, nec dubium eſt quin monarchia ſeu regnum ſit optimus ſtatus, ut docet Homerus, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη εἷς κοίρανος ἔστω, ſic iudicauerunt eciam Perſarum principes apud Herod. libro. iij.

Recenciores interpretes in hoc loco diſputant utrum oporteat unum aliquem hominem tocius mun-di monarcham eſſe, & quidam pronunciant Roma-num Pontificem monarcham eſſe, ac ſenciunt ei a Chriſto commiſſam eſſe poteſtatem non modo docendi Euangelij, ſed eciam regna mundi conſtituendi & transferendi. In hanc ſentenciam ex Graciano multa teſtimonia citantur. Et uidentur mihi iſti qui ſic ſenſe-runt maxime hac racione decepti, quod ſicut in lege uident reges a Pontificibus ungi, Ideoq; iudicant re-ges accipere imperium a Pontificibus. Ita ratioci-nantur reges nunc oportere a Pontifici. imperia acci-pere. Et cum Euangelium non ad unam gentem ſed ad omnes pertineat, ideo putant Pontificem ſimul ac-cepiſſe poteſtatem imperia apud omnes gentes con-ſtituendi. Itaq; dant ei poteſtatem reges pro arbitrio cogendi in ordinem & multa alia quæ non eſt recen-

ſere locus, & hoc prætextu Romani Pontifices ſæpe conati ſunt imperatoribus eripere imperium & & alios reges ex ſuis regnis eijcere, & diu fuit perſuaſum uulgo Hæreſin eſſe, ſi quis neget utrunq; gladium (ſic enim loquuntur) ad Pontificem pertinere, Sed hæc opinio longe diſſentit ab Euangelio, Chriſtus enim inquit, Regnum meum non eſt de hoc mundo. Item, Reges gentium dominantur eorum uos autem non ſic, Poſſunt & alia infinita citari ex quibus conſtat regnum Chriſti non eſſe ciuile regnum: ſed æternum. Chriſtus per ſpiritum ſanctum ita regnat, ut iuſtificet & uiuificet & gubernet corda ſanctorum. Interim tamen non abolet externam ordinationem, quæ inſtituta eſt a Deo, ut impij coerceantur, & retineatur tranquillitas inter homines. Sed de hoc diſcrimine eciam alias diximus. Diligenter enim diſcerni debet imperium a poteſtate Epiſcopi. Epiſcopi officium eſt docere Euangelium, remittere peccata, minari iudicium Dei impijs, ut Chriſtus inquit, Ite prædicantes Euangelium &c. Hæc poteſtas non fert leges, de negocijs ciuilibus, de bonorum poſſeßionibus, non gerit gladium, ut cogat homines ad obediendum, tantum docet conſcientias de uoluntate Dei, tradit Euang. abſoluit pauefactas mentes, minatur impijs. In ſumma, docet de pœnitencia & remiſſione peccatorum. Imperium uero poteſtas eſt

leges condendi, ad prohibendas externas iniurias, & gladio cogendi homines ad obediendum, & puniendi eos qui legibus non obtemperant, Hæc definicio ſumpta eſt ex Paulo Roma. iij. poteſtas gerit gladium ad pacem bonorum. Sicut autem coniugium eſt ordinatio Dei, tametſi diuerſæ res ſint coniugium & Euangelium, Ita imperium eſt ordinatio Dei, tametſi Euangelium alia res ſit. Eſt autem inſtitutum imperium in his uerbis ad Noe dictis, ſi quis clarum teſtimonium requirit, Qui fuderit ſanguinem hominis, fundetur ſanguis illius per hominem. Hic enim ordinat hominem qui ſumat poenas, Conſtituit igitur magiſtratum. Præterea naturale iudicium rationis eſt, oportere eſſe qui imperent. Eſt autem Ius diuinum, ut ſæpe diximus, Ius naturale ſeu naturale iudicium racionis. Eſt & in hoc præcepto inſtitutum imperium, Honora patrem & matrem. Hic enim præcipitur obediencia erga ſuperiores. Quidam falſo dicunt, ꝙ imperium det tantum conſenſus populi, Sicut Occam inquit, Nam principes iure eciam inuitis imperant & iure occupant imperia non modo per electionem aut ſuffragia & conſenſum populi, ſed eciam per legitima bella oppreſsis latronibus, per legitimam ſucceſsionem &c.

Porro quidam diſputauerunt Romanum imperatorem eſſe monarcham tocius orbis terrarum,

& cita-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=42

& citauerunt ex Euangelio. Exijt edictum à Ceſare Auguſto &c. Item, Date Ceſari quæ ſunt Ceſaris. Sed in his uerbis præcipitur ut ij qui tunc parebant Ceſari obediant ei, non præcipitur ut totus orbis terrarum ubiq; uni Romano principi obediat. Imo ſcriptura in alijs locis teſtatur fore, ut Romani qui tum magnam partem orbis terrarum tenebant, non ſemper teneant idem imperium, Sic igitur ſenciemus nec Romanum Pontificem n c Cæſarem oportere tocius orbis terrarum monarcham eſſe, ſed ſinguli reges apud ſuos imperant, quemadmodum ſemper in mundo diuerſa regna fuerunt, Cæterum quatuor imperia ordine fuerunt, quæ in Hiſtorijs monarchiæ uocantur, non quia ubiq; regnauerint aut ius habuerint ubiq; imperandi, ſed quia latißime regnauerunt, Voluit enim Deus per eam occaſionem orbem terrarum Euangelio aperire & multa regna coniungere, ut facilius ad multos peruenire poſſet Euangelium. Apud Aſſyrios & Perſas late propagata eſt Dei cognitio, poſtquam Daniel in Chaldeam abductus eſt. Ita Romanis temporibus patebat orbis terrarum & erat tuta peregrinatio Apoſtolis, ut ubiq; docere poſſent. Poſſunt & aliæ cauſſæ colligi, Fortaßis oſtendere uoluit Deus in hac regnorum mutatione quod ipſe regna conſtituat, ꝙ non poßint humanis ui retineri, Voluit exemplum oſtendere cum eripuit

regna potentiſsimis populis quod puniat iniuſtos, &c. Cæterum hoc auget mirabiliter doctrinæ Chriſtianæ auctoritatem, quod ſola ſcriptura ordine prædixit ſucceſsiones imperiorum, quæ cum ſic acciderint conſtat & a Deo traditam eſſe ſcripturam, & Deum auctorem eſſe imperiorum, Quare meminerimus ſemper præſencia imperia religioſe uenerari & colere propter Deum qui ſic ornat magiſtratus, ut gloriam ſui nominis eis imperciat cum inquit. Ego dixi Dij eſtis. Teſtatur enim ſua auctoritate conſtitutos eſſe magiſtratus, eosq; uice Dei inter homines fungi.

DE VARIIS REGVM SPECIEBVS.

Rex proprie eſt ſumma poteſtas de qua nullus ſuperior magiſtratus iudicat. Variæ autem regum ſpecies extiterunt in mundo. Quia homines propter diuerſos regum mores alias liberam poteſtatem eis permiſerunt, alias duxerunt aſtringendam & moderandam eſſe. Prima regni ſpecies eſt qualis fuit Heroicis temporibus, ubi reges ſine certis legibus imperauerunt, ſed ad utilitatem populi, qualis eſt domeſticus principatus patrisfamilias in liberos. Hæc forma plurimum habet humanitatis, ſed in tanta paucitate bonorum principum, rara eſt. Degenerat autem in deterioribus in Tyrannidem. Proprie enim uo-

cant Tyrannum qui unus rerum potitur, & ſine ſcriptis legibus imperat, & ui continet multos & ad ſuam utilitatem confert imperium, poſtulat non æqua tantum, ſed multa eciam contra ſubditorum utilitates.

Sunt igitur excogitata uincula quæ inijcerentur tantæ poteſtati, additæ ſunt leges regibus, ut ex ſcripto iure gubernarent rempublicam. Eſt igitur alia regni ſpecies ſummum imperium, ſed certo iure circumſcriptum, Quædam nationes eciam addiderunt cuſtodes Regibus, qui ius haberent redigendi eos in ordinem, Sicut Lacedemonij addiderunt Ephoros quibus ſcribit Thucydides licuiſſe capere regem, Tales reges non ſunt omnino ἀυτοκράτορες ſeu ἀνυπεύθυνοι, Hoc eſt, non habent ita ſummam poteſtatem, ut nemini liceat de eis iudicare, aut eorum actionibus aduerſari. Ac fere nunc talia regna ſunt. Habent enim leges, habent & cuſtodes. In Germania ſunt electores in Gallia certi principes curiæ perlamenti tanquam ephori regum, Sed alibi plus alibi minus poſſunt. Neq; enim tutum eſt aduerſari regum cupiditatibus. Itaq; facile hæc uincula perrumpunt. Tantum religione aliqua ex parte coherceri ſe paciuntur, Itaq; ualde commoda eſt hæc principum & Epiſcoporum temperatura, ſunt enim appoſiti Epiſcopi tanquam ephori ad moderandam uim regiæ poteſtatis. Et haud ſcio, an in ſtatua Da

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=45
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

tua Danielis lutum admixtum ferro ſignificet hanc in omnibus regnis Epiſcoporum & principum mixturam.

Magnæ hic queſtiones tractantur, utrum priuatis hominibus liceat Tyrannos occidere, ſeu utrum liceat uim illatam a domino contra ſuas leges ui depellere cum uideatur ſubditus ei eatenus obſtrictus eſſe quatenus ſecundum leges imperat. De hac quæſtione facilis eſt reſponſio Chriſtianis. Nam Euangelium omnem priuatam uindictam prohibet & Chriſtus inquit, Qui acceperit gladium gladio peribit, quare non licet Chriſtiano occidere dominum quantumuis Tyrannum. Præterea ſubditus non tantum obſtrictus eſt domino propter illud pactum, quod inter ipſum & dominum factum, alligat dominum ad certum ius, ſed eciam cogitur ſubiici propter mandatum Dei, quod iubet honore afficere eciam malos magiſtratus, & uetat priuatos uim aduerſus magiſtratus ſuſcipere. Hoc ſequi tutiſſimum eſt Chriſtiano.

Nonnulli reuocant hoc in dubium, ac diſputant licere priuato uim iniuſtam a magiſtratu illatam ui depellere, ſed ij humano more exiſtimant, tunc quoq; licere uim depellere cum licet non obedire, Nos autem ſciamus plurimum inter hæc intereſſe iuxta Euangelium, quod uetat obedire ſi magiſtratus iubeant peccare, Et tamen priuatam uindictam

Quare Daniel, Prophetæ & Apoſtoli non depule-
runt uim iniuſtam, tametſi alicubi non obtemperabant
dominis.

Quæri eciam hoc loco poteſt, quam regni
ſpeciem approbet Deus. Ac memini hac de re uari-
as extare diſputaciones apud Theologos, quidam ſen-
ciunt ſubditos ubiq; uere ſeruos eſſe ac nihil habere
proprium. Alij contra hanc acerbitatem ſeruitutis
cum Euangelio pugnare diſputant. Et hoc impio præ-
textu ante quinquennium concitauerunt uulgus, ut
libertatem armis recuperaret oppreſsis principibus,
Circumferebatur impius ac ſediciosus libellus in quo
inerat diſputacio ꝙ oporteret Chriſtianos habere ua-
cationem munerum, & immunitatem tributorum.
Is libellus dicebatur ſcriptus eſſe a Schaplero quo-
dam, qui eo tempore in urbe Memmingenſi concio-
nator erat. Hæc poſterior opinio præterquam quod
cum Euangelio pugnat, pernicioſior eciam eſt prio-
re illa, quam iudicant aliqui triſtiorem ac inhuma-
niorem eſſe. Itaq; poſterior prorſus eſt repudianda,
de priore nonnihil diſputandum eſt, quam memini agi-
tatam a Ioanne Maiore Pariſienſi Theologo, Sic au-
tem ſenciendum eſt. primum ꝙ approbet Deus om-
nes Politias legitimas, hoc eſt, ut Paulus loquitur,
quæ timori malo ſunt operi, & honore afficiunt bo-
num opus, ſeu quæ ſequuntur iudicium racionis, & le-

gem

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=47
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

gem naturæ, & honeſta præcipiunt, & turpitudinem prohibent ac puniunt.

Talis Politia eſt ordinatio Dei, ubicunq; gentium eſt, eciam ſi ſit alibi clemencior forma imperij. alibi durior. Nam ut in alijs regionibus in curatione morborum acrioribus remedijs utendum eſt, in alijs lenioribus, ita ſeuerioribus imperijs opus eſt, ubi ferociora ingenia ſunt. Ea res peperit uarias formas imperiorum. Alibi uere ſerui ſunt ſubditi. Alibi regum poteſtas legibus circunſcripta eſt, & quædam libertas conceſſa populis. Sicut in Germania, quia Romano iure utuntur principes, ideo non ubiq; omnes ſubditi, proprie ſerui ſunt. Approbat autem utranq; formam Deus, & utroq; loco uult principes eo iure quod receptum eſt, uti. In Hiſtorijs Regum, ubi Samueli ius regni deſcribitur, probatur acerbiſsima forma imperij, ornatur hoc titulo, q, ius ſit Regum, Significat enim ſpiritus ſanctus legitimum imperium, quamuis durum ſit, tamen Deo probari. Et Ioſeph totam Aegyptum in acerbiſsimam ſeruitutem redegit. Quare dubitari non debet, quin eciam triſtior imperij forma, ſi tamen nihil turpe præcipit, Deo probetur. Neq; tamen ita iudicandum eſt, apud omnes gentes oportere ſimilem eſſe ſeruitutem. Vbi regum poteſtas legibus circunſcripta eſt, quæ concedunt ſubditis tenere proprium, & alijs quibuſdam beneficijs libertatis frui, ibi Principes peccant, cum contra ſuas

leges

leges, eripiunt proprias facultates ſubditis, tanquam ſeruis. Achab rex Iſraelitarum iniuſte conatus eſt eripere uineam Naboth, Quanquam enim probauit Deus acerbam imperij formam, ut uerba Samuelis oſtendunt, tamen in iſto populo regiam poteſtatem lege moderatus eſt. Lex enim tradiderat ſingulis ſuas poſſeßiones, & uolebat ut familiæ patrimonia ſua retinerent. Ad hunc modum apud nos, licet tenere proprium his, quibus id imperij iura, ex quibus res apud nos iudicantur, concedunt. Neq; licet principibus hunc reipublicæ ſtatum temere mutare, Et uis eſſet poſſeßionem libertatis eripere his, qui eam beneficio iuris hactenus tenent.

Cæterum ubi uera eſt ſeruitus, tamen non licet dominis omnia rapere. Nam ius naturæ & ſacræ literæ iubent ſeruis relinqui, quod ad uictum in unaquaq; familia ſufficiat, Sic enim ſcriptum eſt in Eccleſiaſtico. Cibaria, & uirga & onus aſino. Panis & diſciplina, & opus ſeruo. Et iura ciuilia ſeruis peculium relinqui uolunt, & ubiq; fauent libertati.

Sed libertas habet certos fines, intra quos uerſari debet. Nam & ius naturæ, et ius diuinum multa onera liberis imponunt, ſoluere tributa, parere magiſtra- conferre facultates et corpus ad tuendam communem ſocietatem quocies opus eſt, & alia quædam iure deſcripta. Itaq; libertatē ita amplectamur, ut interea meminerimus nos & a Deo et a natura ipſa cogi ut pare-

amus ma-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=49
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

magiſtratibus, ut facultatibus noſtris, & uita noſtra ciuilem ſocietatem iuuemus.

DE LEGIBVS.

In extrema parte tercij libri diſputatio continetur, utrum ſacius ſit rempublicam adminiſtrare, ex arbitrio boni principis, ſine ſcriptis legibus, an ex ſcripto, ac certo iure. Hæc quæſtio eciam noſtro tempore ſæpe agitari ſolet ab indoctis, qui cum exerceant iudicia, ægre ferunt ꝙ, tanquam pueri, dictata Iuriſconſultorum ſubſequi coguntur, nec audent quidquam de ſuo conſilio ſtatuere. Hoc regnum Iuris conſultorum homines ambicioſos urit. Et horum amenciam adiuuant nonnulli literati, ſed in alio doctrinæ genere uerſati, qui diſputant legibus non poſſe omnes cauſſas comprehendi, & cum pleræq; res ex arbitrio boni uiri iudicandæ ſint, cenſent abolitis legibus omnia permittenda eſſe prudenciæ & æquitati Iudicis, Vident eciam formam iudiciorum ac fori, ubi Iuriſconſultorum artibus lites in infinitum extrahuntur. Id non fieret, ſi Iudicis auctoritas ualeret & non eſſet aſtricta legibus.

Recenſet Ariſtoteles aliquot huiuſmodi raciones, ſed tandem decernit, tucius eſſe, ut res iudicentur ex certis legibus, & ſcripto iure, quia non

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=50

ſæpe contingit iudex aut prudencia tanta, ut ſine legibus uideat, quid ſit æquiſsimum ac maxime utile reipublicæ aut tanta iuſticia, ut non ſit opus eius poteſtatem legibus moderari, Sæpe enim uirum mediocrem aliqua recti ſpecies decipit, qui ſi legibus eſſet admonitus melius iudicaturus erat. Interdum animo, qui gracia aut odio impeditus eſt, morem gerit, quia nullis legum uinculis tenetur. Nam bonos etiam uiros licentia reddit deteriores. Quare iſtis uinculis opus eſt, quæ eciamſi perrumpunt aliquando Tyranni, tamen proſunt ad regenda & cohercenda mediocria ingenia. Præſtat autem hoc quod in commune prodeſt, eciamſi interdum ſecus aliquid euenit, ut Medicinam colimus, quia ſæpe reſtituit ægrotos, tametſi non omnes morbos tollere poſsit. Ad hæc quocies inter ſe boni uiri in iudicando diſſentirent, ſi nullam certam formam haberent præſcriptam? Facile eſt autem ex talibus diſſenſionibus oriri maximos motus in rebus publicis, quod ne accidat, ſumma diligentia prouidendum eſt.

Sed finge ius dicere uiros ſumma prudentia, & conſtantia præditos, qui nuſquam falli, nuſquam decipi poſsint, qui neq; gratia, neq; odio affici aut commoueri queant, tamen ad tranquillitatem proderit, certum extare ius, & certas leges. Nam importuni litigatores, non obtemperant, non cedunt Iudi-

ei niſi certum ius ſit. Semper accuſant, aut fidem aut diligentiam iudicis niſi intelligant quam habuerit Iudex cauſſam neceſſariam ſuæ ſentenciæ. Itaq; ſcriptum ius munit magiſtratus aduerſus importunitatem litigantium qui cum norunt ius, uident iudicem nihil priuato affectu, nihil errore pronunciare, ſed ſequi præſcriptum, quod mutare illi non liceat. Et intelligunt ſe hoc ius debere tolerare, quod excogitatum eſt, non ad ullius graciam, aut priuatam utilitatem, ſed ad retinendam ſocietatem & tranquillitatem inter ciues. Et ob hanc cauſſam arbitror inicio leges eſſe latas, cum antea res iudicarentur ex arbitrio magiſtratuum, ſemper enim uulgus queritur de magiſtratibus, Itaq; uiſa eſt hæc tutiſſima eſſe racio compeſcendæ multitudinis, certas leges proponere, Nam cum has recepiſſent, non licebat earum autoritatem detrectare. Et extabant cauſſæ rerum iudicatarum, quæ liberabant iudicem ſuſpicione gratiæ, odij, & erroris. Si erat iudicatum durius, legi imputabatur, cui tamen iraſci non licebat, cum omnibus placuiſſet, cum antea ab illo ipſo recepta & comprobata eſſet in quem iam uidebatur eſſe inclemencior. Quanquam quid opus eſt diſputatione? Omnes uſu periti ſunt in hac ſentencia, ut ſtatuant oportere ex ſcriptis legibus ius dici. Et habent innumerabiles cauſſas ſuæ opinionis, quas omnes hic recenſere non eſt opus

Horum autoritatem conuenit ſequi maxime illos, qui nondum ſunt uerſati in republica.

De alijs artibus nullis iudicare permittitur niſi artificibus, & uſu peritis, At de racione reipublicæ regendæ, quæ eſt haud dubie omnium arcium longe difficilima, iudicant homines prorſus imperiti qua in re non modo indignitas ſumma ineſt, ſed etiam plurimum periculi, quia labefactata autoritate legum, non poteſt tranquillitas reipublicæ retineri. Quare hæc impudencia publicis pœnis caſtiganda erat. Nos interea meminerimus Ariſtotelis ſentenciam hac de re inſcriptam & inſculptam animis, ut ius ſcriptum non modo retinendum, ſed etiam religioſe colendum eſſe ſciamus. Ac tales uoces prodeſt inſerere iuuenum animis, ut aſſueſcant amare leges, & plurimi facere, quod quidem ad efficiendos bonos uiros magnum momentum adfert.

Verba Ariſtotelis hæc ſunt, ὁ μὲν οὖν τὸν νόμον κελεύων ἄρχειν, δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους. ὁ δὲ ἄνθρωπον κελεύων, προστίθησι καὶ θηρίον, ἥτε γὰρ ἐπιθυμία τοιοῦτον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει, καὶ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας. διόπερ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστί, *hoc eſt. Qui legem uolunt ciuitati dominari, hi ui-*

dentur Deum ac leges dominari uelle. Qui uero hominem dominari uolunt, hi beluam præficiunt. Nam huiuſmodi quiddam cupiditas eſt, & iracundia magiſtratus deprauat quantumlibet bonos uiros. Ideoq; lex eſt mens ſine cupiditate. Nihil grauius, nihil elegancius dici in hac cauſſa poteſt, quam hoc ab Ariſtotele dictum eſt. Quod enim inquit, Deum dominari, ſi lex dominetur, ſignificat legem certam quandam ac firmam ſentenciam eſſe, diuinitus in natura ſcriptam, & ut dicam clarius, uocem Dei, quæ iuſta & iniuſta diſcernit. Nam Philoſophi, quemadmodum ſenciunt eſſe aliquam mentem, quæ hanc rerum uniuerſitatem conſeruat, ita certas noticias, quæ cum homine naſcuntur, & inicia ſunt artium, diuinitus inditas eſſe naturæ hominis exiſtimant. Nec errant hac in re Philoſophi.

Iam ut aliæ naciones aliquando de ſuis legibus iure queſtæ ſint, certe hoc tempore germanos minime decet queri, cum Romano iure utimur, quod eſt plenum humanitatis, atq; æquitatis, quod ab hominibus reipublicæ regendæ peritiſſimis ſcriptum eſt, quod hanc gentem, cuius olim ſumma barbaries fuit, ad miciorem ac humaniorem uitam traduxit. Hoc enim uere dici poteſt, quidquid eſt humanitatis priuatim in noſtrorum hominum moribus, quidquid eſt ciuilium officiorum in republica a Romanis

legibus

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=54
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

legibus ſumptum eſſe, quibus imbuti noſtri homines paulatim illam ueterem immanitatem exuerunt. Quæ eſt enim pars uitæ ciuilis, de qua non reperiantur in iſtis legibus humaniſsima, & honeſtiſsima præcepta? Iudæorum leges quanquam a Deo traditæ ſint, tamen illi genti magis conueniebant quam poſsint nobis conuenire. Neq; enim ideo latæ ſunt, ut alijs gentibus imponerentur. Lycurgi politia multa habuit incommoda & uicia. Solonis leges ciuiliores fuerunt, ſed in his multa de matrimonijs & alijs rebus correxerunt Romanæ. Itaq; nullius ciuitatis, nullius gentis leges præſtant Romanis, quæ de omnibus ciuilibus officijs, de iudicijs, de contractibus, ita præcipiunt, ut nuſquam a natura, nuſquam a racione diſcedere intelligantur.

Ac meo quidem iudicio, ſi non uerſarentur in foro, tamen in ſcholis legendæ eſſent, ad formanda & acuenda iudicia de rebus ciuilibus. Quare nullo modo ferenda eſt arrogancia iſtorum, qui ſine hac doctrina confidunt ſe uim æquitatis ſatis perſpicere, aut leges commodiores ſcribere poſſe, Scilicet melius uidet aliquis Theologus, qui nunquam attigit rem publicam, nunquam in foro uerſatus eſt, quæ forma iudicij maxime ſit utilis reipublicæ, quid in contractibus, quid in diuiſione hæreditatum æquum ſit, quam Papinianus aut Vlpianus, quorum uterq; uitam contriuit non modo in his ſtudijs & foro, ſed etiam

in imperij adminiſtracione, & grauiſsimis deliberacionibus de ſumma reipublicæ. Atqui noui multos, qui cum in Eccleſiis docere debeant, tamen irrumpunt in forum & curiam, & ſpreto Romano iure, nouas leges ferre conantur. Et ad hanc rem non uſum, non ingenium, non doctrinam aliquam ciuilem afferunt, ſed meram impudenciam cum extrema ſtulticia atq; impietate coniunctam. Hi ſe ipſi tanquam Deos admirantur, præ ſe deſpiciunt omnes Solonas, omnes Papinianos, omnes Pontanos. Veterem doctrinam rerum ciuilium neq; norunt, neq; noſſe ſtudent, ſed ſua ſomnia obtrudunt hominibus, eaq; pro oraculis haberi poſtulant. Huiuſmodi theologi, οὔτε δίκας εὖ εἰδότες, οὔτε θέμισας, ut de Cyclopibus Homerus inquit, non hoc agunt ut Chriſto, ſed ut ſibi regnum parent. Vidimus exempla ante annos aliquot, Monetarij, Struthij, qui uulgus incitabant ut arma caperet aduerſus magiſtratus. Nunc in quibusdam magnis ciuitatibus idem faciunt concionatores. ſunt autores ſuis coniuratis, ut uim parent aduerſus legitimos magiſtratus, ut excuſſo Cæſare uindicent ſe in libertatem, Miſceri uolunt omnia pocius, quam ut ipſi regnum amittant.

Sed nonnulli prætexunt huic cauſſæ pietatem, negant Chriſtiano utendum eſſe legibus Ethnicorum. Itaq; aut nouas conantur ferre, aut reuocant nos ad Moſaicas leges, ut Caroloſtadius, qui uehementiſsime contendebat, exploſis Romanis legibus, Moſaicas re-

cipiendas eſſe, Verum nos ſciamus præſentes leges retinendas & colendas eſſe. Nam ut præſenti poteſtati præcipit Euangelium obedire, ita præcipit legibus præſentibus parere. Et approbat leges illorum, quia lex eſt uox magiſtratus. Et Roma. xiij. uocatur ordinatio Dei. Nam ſine legibus, ſine iudicijs, ſine inſtitutis ciuilibus nulla eſt in imperijs ordinatio, Paulus autem ait, magiſtratum, ordinationem quandam eſſe.

Quod uero non ſit neceſſe reuocare in forum Moiſi leges, facile intelliget is, cui nota eſt natura Chriſtianæ libertatis. Nam Euangelium non alligat nos ad ritus aut Politiam Moſaicam, ut clare teſtantur Apoſtoli Actuum. xv. cum uetant imponere legem Moiſi gentibus. Et argumentantur ex nomine gentium, cum prædictum ſit gentes credituras eſſe Chriſto, non debere eas cogi ut recipiant politiam Moſaicam alioqui enim deſinent eſſe gentes.

Sed obijciunt aliqui.

Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.

Magiſtratus iudicans ex legibus Romanis, non poteſt eſſe certus utrum placeat Deo ſentencia, quia non habet uerbum Dei,

Ergo querat leges a Deo conditas.

Reſpondendum eſt ad minorem quæ eſt ſimpliciter falſa. Magiſtratus enim iudicans ex Romanis legibus poteſt habere fidem, ac certus eſſe, ꝙ ſentencia Deo placeat. Habet enim

uerbum Dei Rom. xiij. & alibi quo Deus approbat magiſtratum, & ciuiles ordinaciones. Hoc generale teſtimonium ſatis eſt ad confirmandam conſcienciam, ſicut in genere ſcriptura probat alia externa corporis officia, edere, arare, ædificare. Et cum hæ res ſint ſubiectæ racioni, nihil opus eſt in ſcriptura ſingulas artes tradere. Scriptura reuelat nobis uoluntatem Dei, non hoc agit, ut architectonicam, medicinam, aut ſimiles artes doceat, quæ racione deprehendi poſſunt.

DOMINARI POTEST MAGISTRATVS QVAMVIS SIT IMPIVS.

Miras tragœdias excitauit alicubi Vuiglefus qui contendit eos, qui non habent ſpiritum ſanctum amitttere dominium, Et collegit multas Sophiſtias raciones ad confirmandum hoc dogma. Nos teſtimonia quædam recitabimus ex ſcripturis, quæ oſtendunt, ꝙ imperia tenere poßint, eciam impij. Chriſtus enim inquit, Date Cæſari, quæ Cæſaris ſunt. Conſtat autem tunc fuiſſe impium Cæſarem. Et Paulus uocat Magiſtratum Dei miniſtrum, & ſcribebat hoc ad Romanos, ubi ſciebat impios magiſtratus eſſe. Petrus iubet etiam iniquis magiſtratibus obedire. Chriſtus inquit. Reges gentium dominantur, ubi

aperte

aperte tribuit Regibus, quales tunc erant, dominacionis titulum ac laudem. Et Daniel clare dicit ad Nabugdonoſor q̧ Deus dederit ei regnum. Et Pſalmus illos magiſtratus appellat Deos, quos obiurgat & multipliciter accuſat. Talibus ſentencijs confirmanda ſunt pectora piorum aduerſus fanaticas opiniones, ut eciam malos magiſtratus tolerent, & uenerentur non propter priuatos mores magiſtratuum, ſed propter ordinationem. Dei Functio ipſa, & mandatum Dei conſiderari & coli debet, eciamſi quid in priuatis moribus uicij eſt.

Et Chriſtianos hoc meminiſſe oportet, q̧ propter populi peccata Deus immittat nobis malos, & perniciosos magiſtratus. Noſtra igitur peccata accuſemus, non magiſtratus, ſiquid incommodi eſt in imperio. Itaq; quod ab Euripide dictum eſt, τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών, inprimis decet præſtare Chriſtianos, qui ſciunt imperia Dei ordinationem eſſe, & habent grauiſſima præcepta, ne hanc ordinationem perturbent, ſed ut eam religioſe uenerentur, & ſumma uoluntate pareant.

Verum ad exercenda ingenia recitabimus quædam argumenta Vuiglephi, ſane ſpinoſa, quæ oſtendunt autorem neutiquam ſimplici aut ſano ingenio fuiſſe. Sic raciocinatur,

Dominium ciuile fundatum eſt in naturali.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=59
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

Naturale dominium eſt eſſe iuſtum.

Ergo ciuile dominium eſt eſſe iuſtum. Minorem probat, quia Adam accepit dominium in Paradiſo, cum originali iuſticia.

Reſpondendum eſt, minorem eſſe falſam, quia naturale dominium non eſt eſſe iuſtum, nec oportet iuſtitiam præſertim priuatam coniunctam eſſe, cum dominacione. Quanquam enim Adam cum accepit dominium iuſtus erat, tamen amiſſa originali iuſticia, cum non moreretur non amiſit dominium, ſicut nec racionem amiſit. Nihil enim eſt dominium naturale, niſi iudicium racionis, ſtatuens quomodo & quo ordine rebus naturalibus commode uti poſſimus ad tuendam uitam.

Si quis hanc ſolucionem cauillabitur, poterit opponi racio firmior. Dominium ciuile fundatum eſſe in ordinatione Dei, ordinatio Dei inſtituta eſt etiam poſt peccatum Adæ. Igitur dominium ciuile poteſt contingere malis. Semper autem firmiora ſunt quæ ſumuntur a Iure diuino, & ex ſcripturis, quam quæ ſumuntur a racione. Ideo proximo argumento facile poteſt euerti racio Vuiglephi. Minor autem eſt manifeſta, ꝙ ſit ordinatio Dei, ut aliqui imperent, & alij pareant. Hæc inſtituta eſt, uel in hoc præcepto, Honora patrem & matrem, uel in uerbis ad Noe dictis. Si quis fuderit ſanguinem hominis,

fun-

fundetur ſanguis eius per hominem, uel cum Adæ commiſſum eſt imper um in familiam.

Deniq; lex cepit eſſe neceſſaria, poſt Adæ peccatum, ad cohercendos impios, Ergo cepit eciam neceſſarius eſſe magiſtratus qui legem exequeretur. Po teſt igitur Dominium naturale hoc quoq; modo definiri, quod ſit lex naturalis, quæ ordinet certos, qui præſint, ad cohercendos impios. Conſtat enim Adam poſt peccatum retinuiſſe noticiam naturalem legis ſicut retinuit racionem. Porro ciuile dominium eſt executio dominij naturalis. Nam ut ordine adminiſtrentur res publicæ, neceſſe eſt certis perſonis mandare magiſtratus, & reliquis interdicere adminiſtracione. Id dicitur ciuile dominium, eſtq; effectus quidam dominij naturalis. Quæ uero confuſio futura eſſet rerum publicarum imo & familiarum, ſi magiſtratus, ſi parentes amitterent dominium, quocies Deum offenderent. Nunquam certa pax eſſet, ullius familiæ, aut ciuitatis. Quotidie enim haberent ſedicioſi homines cauſſam eripiendi imperia dominis, non ſoluendi creditum, cum diſputarent dominos eſſe non poſſe, ſiqui repoſcerent creditum. Facile enim eſt inuenire in altero peccatum, quod allegari poſſet. Argumentatur & hoc modo Vuiglepbus.

Impij quidquid agunt, iniuſte agunt,

Ergo etiam iniuſte poßident res, & imperia.

Non

Non ſunt igitur uere domini.

Reſpondendum eſt, non ſequi ꝗ non ſint uere domini, tantum hoc ſequi ꝗ dominio abutantur, quia non addunt fidem erga Deum. Neq́; uero hic abuſus pugnat cum natura dominij. Vt ſi quis argumentetur.

Impij quidquid agunt, iniuſte agunt
Ergo etiam iniuſte comedunt.
Igitur non uere comedunt.

Hic manifeſte apparet poſterius conſequens ἀνακόλουθον eſſe. Iniuſte poßidere, ſicut iniuſte comedere ſignificat ſine fide coram Deo poßidere, aut comedere. Non ſignificat ipſam poſſeßionem malam eſſe, aut cibum malum eſſe. Sed pudet recitare tam procul accerſitas & moleſtas cauillaciones.

Quanquam prodeſt interdum in talibus diſputationibus hæc exempla oſtendere iuuenibus, ad acuenda iudicia, ut uideant qualibus ſomnijs fanaticæ mentes cum a ueritate ſemel deerrauerunt, decipiantur.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=62
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

ERRATA.

IN Præfacione lege.

Iniciant pro iniciantur.

C. VI. lege.

Et tamen priuatam uindictam prohibet.

IMPRESSVM PER IO
SEPHVM CLVG.
XXX.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=64

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=66
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

Que natura aut arte perfecta sunt
prestanciora sunt quam que fortuito
eveniunt

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=67
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

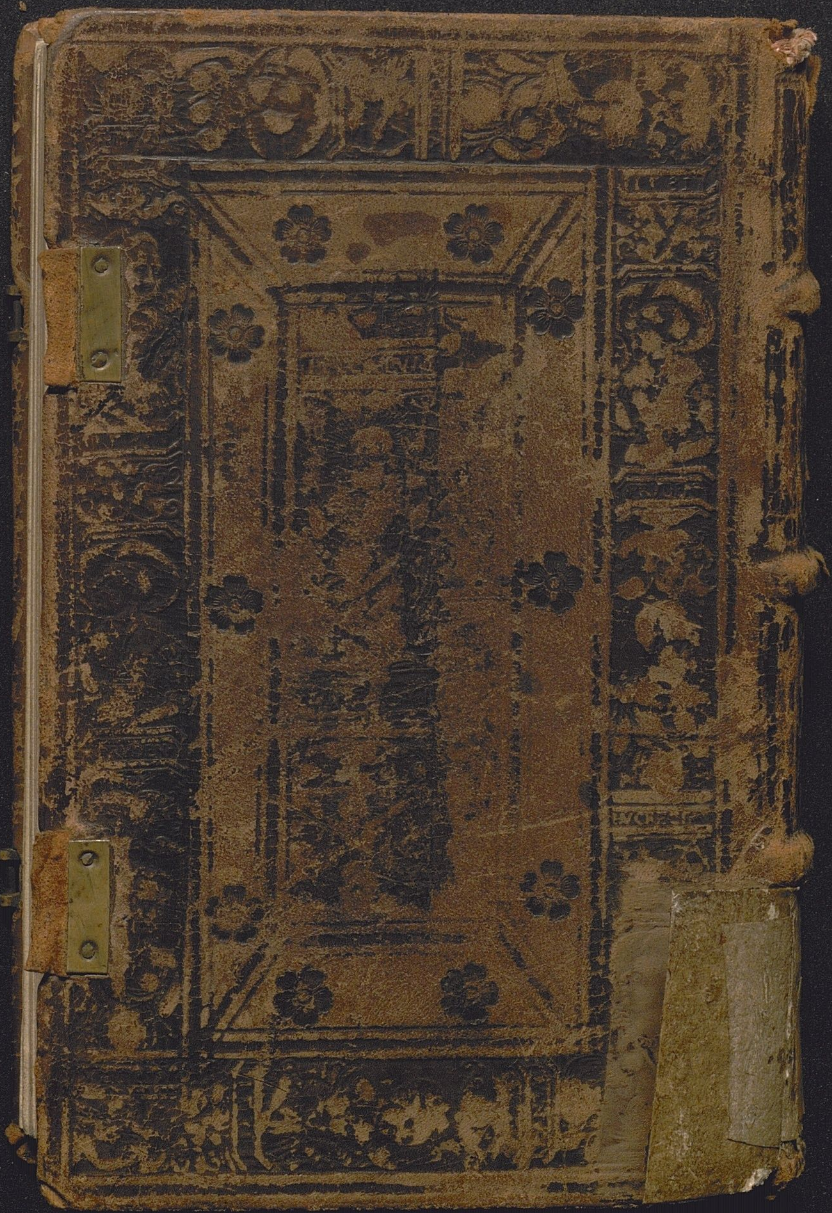

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=68
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=69
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=70
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

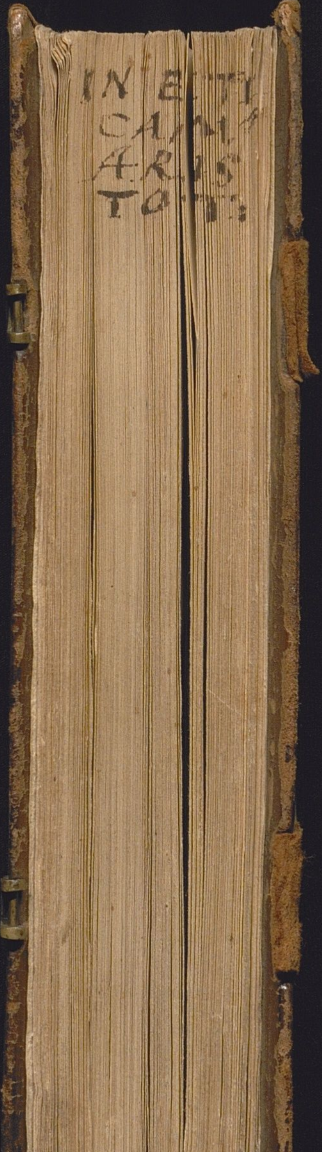

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=71
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=72
Stadtarchiv Dessau-Roßlau

3

COM

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-de15-1192015415-567405737-17/fragment/page=73